

Jan Spałwan (1921 - 2004)

Wspomnienie o Janie Spałwanie

Twórca Niepospolity

Znakomity Artysta Fotografik całą swą drogę twórczą związał z Ziemią Kielecką i poświęcił życie na dokumentowanie niezwyklej formy poletek wyoranych przez rolnika. Swoje zauroczenie przyrodą świętokrzyską wyrażał w licznych cyklach oraz przedstawiał w indywidualnych i zbiorowych wystawach fotografii. Działalność ta zjednała mu opinię Mistrza Sztuki Fotograficznej oraz Krajoznawcy opiewającego urodę naszego Regionu Świętokrzyskiego.

Jan Spałwan urodził się 2 lipca 1921 roku w Grywie (Łotwa). Żołnierz II wojny światowej został ranny w okolicach Kielc, gdzie pozostał i założył Rodzinę. Od 1945 roku pełnił funkcję fotoreportera jednostki wojskowej w Kielcach. Dyplom Mistrzowski w zakresie fotografowania uzyskał w Izbie Rzemieślniczej w Kielcach w 1971 r. W latach 1950 do 1978 wspólnie z żoną Wandą prowadził usługowy zakład fotograficzny. Zakład prosperował znakomicie i szeroko zasłynął dzięki wysokiemu poziomowi produkowanych fotografii. Wytwory Zakładu w postaci gotowych do zawieszenia na ścianie obrazów w ramach, za szkłem rozprowadzane były na terenie kilku województw. Kielecki Zakład słynął z dużych powiększeń opracowywanych w unikalnej metodzie fotonitu. Technika ta polegała na połączeniu odbitki bromowej z ingerencją manualną plastyka korygującego ubytki mechaniczne (retusz), dorysowującego żądane elementy, „wcierającego” pastele oraz „przecierającego” strukturę dzieła gumką w celu uzyskania efektownych blików. Metoda fotonitu, opracowana przez rodzinę Dederków w okresie międzywojnia, cieszyła się sporą popularnością, rozwijana była w formach produkcyjnych w Kielcach i zakończyła swój żywot w latach siedemdziesiątych XX wieku. Duet Jana (część fotograficzna) i Wandy (część plastyczna) Spałwanów wyróżniał się w konkurencji współzawodniczących zakładów. Dodać należy, że Małżonka Pana Jana była prawdziwym mistrzem w tym rzadko wykonywanym procesie. Obecnie dzieła zakładu odnaleźć można głównie w środowiskach wiejskich, a także w zbiorach skansenów folklorystycznych na terenie całego kraju. W pracy zakładu usługowego Jan Spałwan poznał zasady fotografowania i tworzenia

dużych powiększeń, a zdobytą wiedzę wykorzystał w późniejszym okresie w pracy twórczej. Fotografiami artystyczną zainteresował się w 1967 roku. Wstąpił do Świętokrzyskiego Towarzystwa Fotograficznego w Kielcach i był jego Członkiem aż do rozwiązania STF w 1988 roku. Pełnił społeczne funkcje Skarbnika i Członka Zarządu oraz współorganizował kolejne wystawy Biennale Krajoznawstwa Polskiego w Kielcach. Zadebiutował i otrzymał wyróżnienie na III Ogólnopolskiej Wystawie Rzemiosła Artystycznego w Warszawie 1968 r.

W tym pierwszym okresie, artysta ekspozował swoje prace na krajowych i międzynarodowych wystawach spółdzielczego rzemiosła fotograficznego. Uzyskał liczne dowody uznania, medale, nagrody i wyróżnienia. Od lat siedemdziesiątych ekspozował swoje prace na wystawach ogólnopolskich, a następnie na salonach międzynarodowych. Wśród licznych sukcesów wymienić należy m.in. Dyplom J. Bulhaka za całość prac na II Biennale Krajoznawstwa Polskiego - Kielce 1971 czy Dyplom na Światowej wystawie Fotografii „ZŁOTE OKO” - 1973 r. w Jugosławii. Z równie wielkimi sukcesami Artysta uczestniczył w Ogólnopolskich Przeglądach Przerocy Krajoznawczych „DIAKRAJ” w Gdańsku w latach 1974 - 1976.

Krajoznawstwo kieleckie było głównym tematem twórczych poszukiwań Jana Spałwana. Głęboki związek z ziemią kielecką Artysta łączył ze swoją pasją pszczelarską i wypowiadał w formie manifestu: „Krajoznawstwo fotografuję z wewnętrzną potrzebą obcowania z naturą. Potrzeba współżycia z przyrodą jest dla mnie czymś naturalnym. Przez wiele lat poznawałem życie pszczół, a niepowtarzalny porządek i ład owadziego świata zwrócił uwagę na piękno natury. Głębokie ukochanie przyrody zwróciło moją uwagę na temat krajoznawstwa, którego jestem miłośnikiem i wyznawcą” (tekst przytoczony za katalogiem wystawy „Jan Spałwan” - Galeria BWA Kielce 1983/1984).

Po wstąpieniu w 1967 roku do Świętokrzyskiego Towarzystwa Fotograficznego, Jan Spałwan dołączył do grupy osób fotografujących Ziemię Kielecką i już wkrótce stał się jednym z klasycznych przedstawicieli Kieleckiej Szkoły Krajoznawstwa. Jeden z najaktywniejszych autorów czynnie uczestniczył we wszystkich akcjach artystycznych kieleckiego środowiska fotograficznego. W 1983 roku Jan Spałwan znalazł się w gronie laureatów zespołowej Nagrody Ministra Kultury i Sztuki /I stopnia/ za udział w tworzeniu artystycznego dokumentu polskiego krajoznawstwa

rolniczego. Wśród licznych osiągnięć twórczego życia wymienić należy udział Artysty w ponad 100 ekspozycjach wystaw z serii „Kieleckie Krajobrazy” oraz „Puszcza Jodłowa”, zorganizowanych przez Kielecką Delegaturę, a następnie Okręg Świętokrzyski ZPAF w Kielcach w licznych miastach Polski, Europy i Świata.

Mistrz Jan, obok twórczości artystycznej, rozwijał społeczną działalność organizacyjną. Ważnym epizodem w życiu Twórcy stał się udział w pracach Artystycznej „GRUPY 10x10” przy Kieleckiej Delegaturze ZPAF (w latach 1976 - 1978). Grupa zrealizowała założony program 12 wystaw traktowanych przez uczestników jako etudy wspomagające proces samokształcenia. Jan Spałwan złożył egzamin przed Radą Artystyczną i został Członkiem Związku Polskich Artystów Fotografików. Znalazł się w gronie współzałożycieli Okręgu Świętokrzyskiego ZPAF i pełnił w nim nieprzerwanie społeczne funkcje Skarbnika, Członka Zarządu, Sekretarza, Gospodarza siedziby Biura i Galerii Fotografii ZPAF w Kielcach.

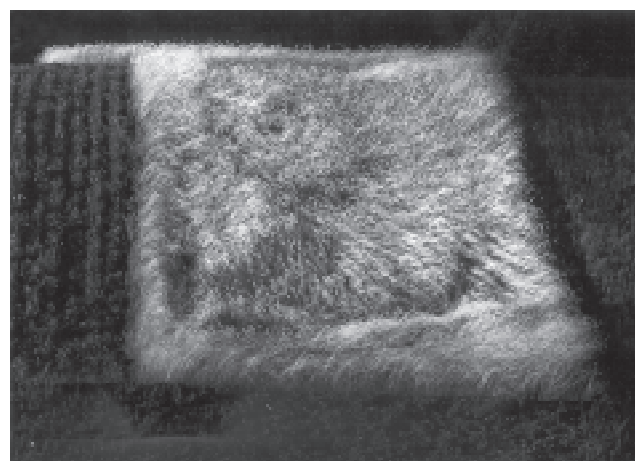
Jan Spałwan główne zasługi położył w fotografowaniu krajobrazu, jednakże swoimi zainteresowaniami obejmował inne obszary fotografii krajoznawczej. Do ciekawych dokonań należy zaliczyć udział Artysty w akcji wystawienniczej pn. „Rodziny Robotnicze” oraz „Huta - Dom - Rodzina”. Zwieńczeniem cyklu 14 wystaw był „I Ogólnopolski Przegląd Fotografii Socjologicznej w Bielsku Białej” w 1980 roku. Do niewątpliwych sukcesów Artysty należało otrzymanie Grand Prix na Ogólnopolskiej Wystawie Fotografii Ekologicznej pn. „Wyrzut sumienia” (Kielce, 1981). Doskonałą poziom diapozytywów barwnych Jana Spałwana znalazł potwierdzenie w jego udziale w „Ogólnopolskich Przeglądach Diapozytywów Krajoznawczych DIAKRAJ w Gdańsku w latach 1974 - 1976. Bardzo ciekawą ekspozycją była indywidualna wystawa pn. „50 Wystaw Galerii Fotografii ZPAF w Kielcach” - Kielce, 1981 rok. Autor wypełnił funkcję kronikarza kieleckiego środowiska fotograficznego, przygotował znakomitą dokumentację pracy i życia kieleckiej

galerii, uwiecznił odświeżone momenty w pracy środowiska, między innymi kolejne wystawy „Biennale Krajobrazu Polskiego” czy Ogólnopolskie Sympozjum Fotograficzne pn. „Krajobraz”. Na fotografiach pozostał trwały ślad pobytu w Kielcach wielu wybitnych artystów fotografików z kraju i zagranicy. Znaczenia wystawy nie można pomijać przy opisywaniu procesu formowania się środowiska fotograficznego w Kielcach. Osobną, obszerną grupą działalności Mistrza Jana była fotografia pszczelarska. Dokumentował pszczoły, życie owadów w ulu, pszczoły na kwiatkach, na plastrach w ulu czy rójki zawieszane na drzewach. Proces dokumentacji obejmował także znaczące wydarzenia z życia środowiska pszczelarskiego, wygląd pasiek oraz dokumentacje zabytkowych uli w różnych skansnach folklorystycznych.

Kielecki Artysta zorganizował w 1987 roku własną Galerię Fotografii „pod strzechą”, w zabytkowej chałupie świętokrzyskiej w Brzechowie. Galeria nazwana „SPAŁWANÓWKĄ” zainaugurowała działalność wystawą pn. „Jan Spałwan - Przyroda”. Na wystawie zaprezentowane były prace aktualnie zebrane z kilku lat poprzedzających wernisaż, o tematyce „Puszcza Jodłowa i Rezerwat Białe Ługi”. Po raz kolejny Artysta potwierdził swoje zauroczenia unikalnymi walorami przyrodniczymi Gór Świętokrzyskich, a na wystawie zarysowały się w pełni cechy odrębnościowe fotografii autora miłującego cały świat. Wystawa zwiedzana była przez przyjaciół Autora z całego kraju, a także między innymi przez delegację fotografów chińskich. We wstępie do katalogu wystawy pisałem o tym

wydarzeniu artystycznym: „Liczne na Kielecczyźnie źródła twórczości artystycznej owocują trwałymi wartościami. Do ruchu kulturotwórczego włączyło się kolejne źródło. Zagubione w brzechowskich lasach bije czystym, zdrowym strumieniem umiłowania ojczystego regionu”.

Za swoją pracę zawodową, twórczość fotograficzną oraz społeczną aktywność organizacyjną Jan Spałwan otrzymał wiele nagród, medali i odznak. Między innymi Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski - 2003 r., Odznakę „Zasłużony Działacz Kultury” - 1980 r., Odznakę „Za Zasługi dla Kielecczyzny” - 1979 r. oraz liczne medale i odznaczenia związane z walkami na frontach II wojny światowej, między innymi : „Odznakę Grunwaldzką” - 1950 r., Medal „Za udział w walkach” - 1984 r., „Medal Zwycięstwa i Wolności” 1947 r. Artysta szczególnie cenil sobie nagrody otrzymywane ze środowisk fotograficznych, jak np. „Złotą Odznakę Fotograf Krajoznawca Polski”, Dyplom J. Bułhaka

fol. J. Spałwan

przyznany przez Federację Amatorskich Stowarzyszeń Fotograficznych w Polsce czy Dyplom Rady FASFwP, Medal Jana Bułhaka, Medal „140 Lat Fotografii Kieleckiej” i inne. Międzynarodowa Federacja Sztuki Fotograficznej w Genewie przyznała Janowi Spałwanowi honorowy tytuł potwierdzony Dyplomem „Artysta Międzynarodowej Federacji Sztuki Fotograficznej - AFIAP”.

Życie Jana Spałwana wypełniała praca i społeczna działalność organizacyjna. W twórczości artystycznej zaznaczył odrębność własnej koncepcji fotografii. Podobnie jak inni fotografowie z kieleckiego gona, związał się z regionem. Swoją drogę do sztuki rozpoczął w 1967 roku, w okresie rozkwitu kieleckiej szkoły krajobrazu, nic więc dziwnego, że pozostawał pod wpływem estetyki KSK. Sercem i uczuciem, potrzebą i fascynacją Artysta związał się z niepowtarzalnym klimatem kieleckich krajobrazów. Tworzył ów niezwykle nastrój i utożsamiał się z nim. Był wytworem i zarazem kreatorem kieleckiego krajobrazu fotograficznego. Był Artystą czynnym do ostatnich chwil. Uczestniczył w plenerach i wystawach, a Jego obecność ubarwiała spotkania w Galerii Fotografii w Kielcach i w Ostrowcu Świętokrzyskim, a także w Galerii BWA „Piwnice” w Kielcach i w Kieleckim Domu Środowisk Twórczych przy ul. Zamkowej. Choroba i nieubłagana śmierć przerwała ten pracowity żywot. Jan Spałwan zmarł 29 grudnia 2004 roku. Pozostawił pustkę, której nie uda się wypełnić. Jednak nie cały umarł. Pozostał żywy w pamięci Rodziny i Przyjaciół, pozostawił znakomite fotografie „sercem tworzone”. Jego Pamięć funkcjonuje w środowisku kieleckich fotografów i wskazuje młodym drogę twórczą. Zachęca do prostego i zwyczajnego kontaktu z najbliższym otoczeniem fotografa. Uczy miłości i szacunku do twórczości fotograficznej.

Paweł Pierściński